

KALØ JAGTSLOT

Nationalpark Mols Bjerge blev indviet i 2009 og ganske få år senere fik Nationalparkens sekretariat til huse på Jagtslottet ved Kalø.

Jagtslottet er absolut en af de mest markante bygninger omkring Kalø, placeret så højt, at der faktisk er udsigt til en stor del af Nationalparken derfra og desuden placeret lige ved indgangen til Nationalparken fra Århus-siden. Til dem, der ikke kender Jagtslottets beliggenhed, skal det nævnes, at det ligger lige bag Kalø Gods' hovedbygninger, med let adgang ad markvejen – ”Fægyden” - vest for hovedbygningerne.

Når man ser Jagtslottet er man straks klar over, at det ikke kan være en Hr. hvem-som-helst, der står bag opførelsen. Og ganske rigtigt: Kalø Jagtslot er en af de mange bygninger af den kendte arkitekt Hack Kampmann, som vi er så heldige at have i Syddjurs. Andre er Toldboden i Ebeltoft, der nu huser Glasmuseet, Kalø Hovedbygningens midterfløj, Thyrahytten, Strandhuset ved Slotskroen, Ting- og arresthuset i Hornslet, der nu huser Syddjurs Bibliotek og lokalhistorisk arkiv, samt endelig en del forskellige arbejder på og ved Vosnæsgaard. Det bør også nævnes, at Posthuset i Grenaa er en Hack Kampmann-bygning, og at mange af Hack Kampmanns hovedværker findes i Århus: Århus Teater (jf. Café Hack), Statsbiblioteket, der i mange år var Erhvervsarkiv, samt Toldboden. Normalt regnes Politigården i København dog for Kampmanns hovedværk.

Kalø Jagtslot

Af de Hack Kampmann-bygninger, vi kan vise frem i Syddjurs, er det min opfattelse, at Jagtslottet er det mest spændende – og flotteste.

Jeg tør ikke sige, om grunden til, at vi kan præstere så mange Hack Kampmann-bygninger i Syddjurs er, at den berømte arkitekt er født i Ebeltoft. Men det er han i hvert fald, han kom til verden i Ebeltoft Præstegård i det herrens år 1856.

Kampmanns bygninger i Syddjurs er dog alle kommet til på et tidspunkt, hvor han for længst var draget ud i den store verden og var blevet berømt. Bygningerne i Syddjurs og Århus stammer alle fra omkring århundredskiftet 1900 (Jagtslottet således 1899), og Hack Kampmann var allerede i 1892 blevet kgl. bygningsinspektør for Nordjylland – og havde fået sit gennembrud med Provinsarkivet i Viborg (nu en del af Rigsarkivet), der blev opført 1889-91.

BAGGRUNDEN FOR OPFØRELSEN I 1899

Kalø havde siden 1824 været ejet af den holstenske familie Jenisch, og siden 1881 havde ejeren været en af de mere markante fra familien, nemlig Martin Johan Rücker Jenisch – han blev adlet som baron (på tysk Freiherr) i 1906, hvorefter hans navn blev intet mindre end Martin Johan Rücker Freiherr von Jenisch.

Men for Jenischerne var Kalø kun en mindre besiddelse blandt flere. Deres hovedgods var Blumendorf og Fresenburg i Bad Oldesloe i Holsten, mellem Hamburg og Lübeck.

Derimod var Kalø en af Jenischernes højst skattede besiddelser, for de brugte det til at opholde sig på i ferier og ved de store efterårsjagter. Kalø var et lille ”eventyrrige”, som Jenischerne vogtede nøje over – herom vil kunne læses både i Syddjursportalens omtale af Kalø-herregårdslandskabet og Thyrahytten.

Hack Kampmann (1856-1920)

Der var imidlertid det problem for familien, eller ”herskabet”, som man kaldte dem på Kalø, at Kaløs hovedbygning i det daglige var optaget af den ansatte godsinspektør, der omkring århundredskiftet 1900 var Engelbrecht Olsen, og hans familie og enkelte andre medarbejdere. Disse måtte med andre ord rykke sammen eller rykke ud, når herskabet meldte sin ankomst fra Holsten. Det var upraktisk – og ikke helt rimeligt mod de ansatte.

Derfor var der behov for at have et hus, der var direkte beregnet for herskabet, når de opholdt sig på Kalø i ferier og i forbindelse med jagterne og derfor med gæsteværelser til jagtkammerater. Svaret på dette behov blev opførelsen af Jagtslottet – retfærdigvis må vi dog sige, at det oprindeligt hed Jagthuset (tysk: Jagdhaus), men i daglig tale blev det efterhånden til Jagtslottet, selv om vi vel må indrømme, at det med ”slot” er lidt af en tilsnigelse.

Det blev naturligvis en af tidens allermest anerkendte arkitekter, der fik opgaven, for Jenischerne havde ikke alene penge, de havde også sans for kvalitet. Derfor blev opgaven givet til en af tidens fremstormende arkitekter, altså Hack Kampmann.

Hack Kampmann var kendt for at bruge forskellige stilarter i sin arkitektur, men et gennemgående tema var historiske associationer – og dertil ofte finurlige og spændende udsmykninger (malerier, møbler, relieffer, træskærerarbejder etc.), også ofte med historiske associationer. Hvad angår

udsmykningerne samarbejdede Hack Kampmann omkring 1900 meget tæt med Karl Hansen Reistrup, der også fik udsmykningsopgaven på Jagtslottet. Og det skulle vise sig at være en rigtig god idé, for prikken over i'et på Jagtslottet er bestemt Hansen Reistrups fremragende og spændende vægmalerier i bygningen. Lad mig straks henvise til en bog om Reistrup, der udkom i 2006: Peder Rasmussens ”Reistrup. Udsmykninger og keramik”. I denne bog gengives vægmalerierne på Kalø Jagtslot på fremragende vis.

Om Hack Kampmanns arkitektur hedder det i den store danske encyklopædi, at han var ”en fremragende tegner og ofte bidrog med oplæg til udsmykning, udstyr og møbler i sine byggerier. Klare former, stor idérigdom og fantasi præger hans arbejder, der repræsenterer afslutningen på en stilsøgende epoke”.

Denne karakteristik bekræftes til fulde på Jagtslottet. De historiske associationer er her forenet med det stilsøgende, for der ses både elementer af tysk-holstensk byggestil, vikingetids-ornamentik (det gælder også Hansen Reistrups vægmalerier, der henter deres temaer fra dels den nordiske mytologi, dels fra jagtskener – det er jo et jagtslot...), og klassicisme. Den overvældende udsmykning passer vel til tidens ”klunkestil” / Jugendstil / biedermeier / art déco. Men efter min bedste formening er det lykkedes at få alle disse elementer til at spille sammen til en helstøbt enhed. Mit eget bud på en samlet betegnelse for stilen ville være ”nationalromantik”, for der spilles i lige grad på det historisk-fædrelandske og det romantiske.

Der kunne laves en hel lille afhandling om Hansen Reistrups vægmalerier, men jeg vil i stedet nøjes med at henvise til bogen om Reistrup – også fordi der ikke er offentlig adgang til Jagtslottet, så vi må nøjes med at betragte ”slottet” udefra. Det skal dog siges, at Nationalparkens medarbejdere plejer at være flinke til at åbne dørene, hvis man kigger indenfor og beder om at måtte se sig omkring.

Fhv. godsinspektør Thygesen beretter i sine erindringer om vægmalerierne, at det var et problem, at når der var inviteret gæster kom den ene halvdel af dem til at sidde med front ud mod den helt enestående udsigt over vigen, slotsruinen, Bregnet kirke og Kaløskovene. Mens den anden halvdel af gæsterne måtte tage til takke med at kikke ind i bagvæggen. Men hvad var så mere nærliggende for Reistrup end at male den samme udsigt, som den privilegerede halvdel af gæsterne havde, på bagvæggen. Så kunne alle være tilfredse, og alle var stillet lige... Retfærdigvis var Hansen Reistrups udsigt på bagvæggen dog forbedret lidt ved tilsætning af et passende antal rådyr, som de øvrige gæster som oftest måtte gå glip af.

OPLEVELSER

Thygesen beretter om en sjov episode fra herskabets besøg på Kalø. Ved disse besøg var der altid indlagt en invitation til egnens honoratiores til middag på Jagtslottet. Huset var indrettet hypermoderne ved, at der var en vandtank øverst, der blev fyldt op, når herskabet ventedes, så der var sikret rindende vand i huset under opholdet. Køkkenet var i kælderen, og en køkkenelevator var installeret til transporten af køkkenservice og mad fra køkkenet til rummene ovenover. Thygesen beretter:

”Køkkenelevatoren var håndtrukket med en svær kontravægt til hjælp. Ved påfyldningen skulle nogle anordninger fastlåses for at den ikke skulle dumpe ned, men det blev den aften glemt, og resultatet udeblev ikke, idet den fuldt pakkede elevator for fuldt drøn susede ned i kælderen med et brag, som gav genlyd i hele huset – tænk blot på alt det tunge porcelæn.

Vi ved bordet sad lamslået efter braget. Blot baronessen så aldeles uanfægtet ud, ringede på sølvklokken – den ene stuepige kommer ind, og baronessen spørger venligt: ”Was ist denn los, Gretchen?”. ”Ack, nur ein Teller, Frau Baronin”, er pigens svar, samtidig med at hun afleverer det obligatoriske kniks. ”Gut, mein Mädchen” – og vi fortsatte middagen.

Da den var forbi sneg jeg mig ned i køkkenet for at se, hvad der var sket – over en trillebørfuld smadret porcelæn. Det forsvandt hurtigt, og næste dag måtte vi omgående anskaffe noget nyt. Hvad kan der ikke ske ved en middag?”

I Syddjursportalens omtale af Karlsladen har jeg omtalt Karl Ladefogeds rolle under herskabsbesøgene på Kalø, og under Thyrahytten kan specielt læses om herskabets måde at holde sommerferie på og om jagterne om efteråret.

Jagtslottet var ramme om et livligt og eventyrligt overklasse-liv, når herskabet kom til Kalø fra Holsten. Resten af året stod huset fuldstændig tillukket, med lagner over møblerne og alt tildækket. En luksustilværelse kan vi vist godt tillade os at kalde det.

Efter Martin Johan Rücker Freiherr von Jenischs død i 1924 førte hans enke baronesse Thyra familiens ejendomme videre til sin død i 1933. Derefter overgik ejendommene, incl. Kalø, til den ældste søn Wilhelm von Jenisch, og efter at han var faldet under kampene i Grækenland i 1943, til den yngste af tre Jenisch-brødre Johan von Jenisch. Om de dramatiske begivenheder under krigen kan læses i Syddjursportalens omtale af Jenisch-mindestenen i Ringelmoseskoven.

Kalø Jagtslot i sne, januar 2010.

Kalø blev som tysk ejendom konfiskeret efter besættelsen og overgik til at være den danske stats ejendom. Jagtslottet blev herefter sæde for en nyoprettet forskningsinstitution: Vildtbiologisk Station, der især blev kendt for forskning i rådyrenes færden (ved Helmuth Strandgaard) og også andet vildts adfærd – med henblik på at kunne finde den optimale form for vildtpleje. Omkring 1990 blev Vildtbiologisk Station til en afdeling af Danmarks Miljø Undersøgelser, DMU, og for få år siden blev DMU lagt ind under Århus Universitet. Syddjurs er med andre ord blevet universitetskommune....

Da Nationalparkens sekretariat rykkede ind i Jagtslottet, rykkede DMU / Aarhus Universitet til gengæld ind i hovedbygningen. Der bor ikke mere en godsinspektør på Kalø, så hovedbygningen var ledig. Kalø ledes fra Naturstyrelsen på Fussingø ved Randers.

JAGT PÅ KALØ

Jeg kan ikke lade være med som et supplement at gengive det afsnit i fhv. godsinspektør Thygesens erindringer, hvor han fortæller om efterårsjagterne på Kalø i 1920'erne og 30'erne.

Martin Johan Rücker Freiherr von Jenisch døde i 1924, hvorefter enken baronesse Thyra von Jenisch bestyrede familiens godser til sin død i 1933. Derefter overtog den ældste søn Wilhelm von Jenisch fra 1933 til 1943. Thygesen kom til Kalø i 1926, og hans beretning om jagterne dækker dels baronessens, dels den unge Wilhelm von Jenischs tid som ejere. Thygesen fortæller:

”For godset var et af årets højdepunkter de store klapjagter, der hvert efterår afholdtes, når ejeren med sine gæster ankom og boede på Jagthuset, der i den anledning naturligvis var sat i fineste stand efter at have stået aflukket fra sommerferietiden.

Til klapjagterne ankom gæsterne fra omegnens godser til kl. ni, der var fastsat som jagtens begyndelse. Et par hestevogne, en charabanc og en jagtvogn holdt parat til at køre for jægerne, og en stor fjedervogn med vildtstativet fulgte jagten dagen igennem, forsynet med kroge til at anbringe det nedskudte vildt på, så det ikke tog varme under transporten.

Skovfogeden, der førte klapperkæden, havde naturligvis sin hund med, og de ældre skovarbejdere deltog som klappere for at hjælpe ham med at styre klapperkæden, der bestod af skolebørn fra Rønde skole, der naturligvis havde fået fri i dagens anledning, og som alt efter jagthornets signaler måtte gå frem eller stå bomstille.

Også det ydre af Jagtslottet præges af Hansen Reistrups udsmykninger. Til venstre tagudhæng med vikingetidsudsmykning, til højre jagtmotiv i relief på en af husets cementpilastre. Foto VFH 2010..

Ved jagtens begyndelse var der appel foran Jagthuset, hvor baronen, der var jagtherre, eller eventuelt skovrideren, der ledede jagten, gav instrukser om, hvilke vildtsorter der måtte skydes. Her var alle til stede, såvel jægere som klappere, og når jagthornet havde blæst jagten ind, steg man til vogns. Ved de forskellige såter (afdelinger) anviste jagtlederen hver skytte sin plads, og når jagthornet lød, gik klapperkæden igennem.

Frokosten, der ikke er helt uvæsentlig på en klapjagt, idet den megen friske luft giver en voldsom appetit, indtog jægerne i Thyrahytten, hvor dørene i dagens anledning stod vidt åbne. Her havde et kvindeligt personale sørget for at ilden brændte i den åbne pejs og at lysene var tændt på de dækkede borde.

Efter frokosten var man igen friske til at kunne påtage sig eftermiddagens strabadser. Klapperne havde imens været på frokosthvil i skovfogedhuset. Dagen igennem bragede ekkoet fra skudsalverne over skovene. Jagthornets friske toner fortalte, hvo der forstod at tolke dem, at jagt var begyndt, om rævens død, hvor de sørgelige toner lød, eller når jagten ved vildtparaden foran Jagthuset, hvor vildtet lå ordnet i rækker, på højre side, med hver tiende trukket frem for optællingen, med jægerne stående på geled med hatten i hånden, blev blæst af og hornets sidste toner gav genlyd i Kaløskovene.”

LITTERATUR

Thygesen, O.: Herregaardsliv paa Kalø i et halvt Aarhundrede, Si-Mi Tryk Rønde 1984

Rasmussen, Peder: Reistrup. Udsmykninger og keramik. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 2006

Skrevet af Vilfred Friberg Hansen til Syddjursportalen 2010, justeret 2018.